

Наталія Валеріївна Попова

кандидат філософських наук,
доцент кафедри теоретичної і практичної філософії професора Й.Б.Шада
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-8168-1017>

«ADVICE FROM A CATERPILLAR»: З ОБОХ БОКІВ ГРИБА

Статтю присвячено дослідженню риторичних механізмів проблематизації особистісної тотожності. Вихідним припущенням роботи є теза про те, що питання про ідентичність не обов'язково функціонує як засіб отримання знання про суб'єкта. У певних дискурсивних ситуаціях воно може виконувати протилежну функцію: підважувати підстави самовизначення, переводити тотожність у режим безперервного перегляду та виробляти простір невизначеності, у межах якого будь-яка відповідь виявляється тимчасовою і принципово неповною.

У дослідженні розглядається взаємозв'язок між риторикою, скептицизмом і практиками самоопису. Особливу увагу приділено тому, як пам'ять, тілесність і мовлення, що традиційно розглядалися як підстави особистісної тотожності, можуть ставати джерелами її проблематизації. Показано, що самототожність постає не як завершений стан або прихована сутність, а як процес інтерпретації, що постійно відновлюється у ситуаціях комунікативної взаємодії.

Методологічною основою роботи виступає поєднання риторико-критичного аналізу, герменевтичного підходу та проблематології. Теоретичний контекст формують концепція наративної ідентичності, скептична традиція та сучасні дослідження риторичної природи самовизначення. Особливе значення надається аналізу питання як самостійної філософської події, здатної не лише відкривати можливості для відповіді, але й демонструвати межі будь-якого остаточного визначення.

Обґрунтовано, що невизначеність у питаннях ідентичності є не наслідком браку інформації, а структурною характеристикою самого процесу саморозуміння. У цьому контексті риторика постає не допоміжним засобом репрезентації філософських ідей, а способом їхнього безпосереднього виробництва. Такий підхід дозволяє розглядати ідентичність не як об'єкт пізнання, а як відкритий процес, що розгортається між спробою самовизначення та неможливістю його остаточного завершення.

Ключові слова: **риторика, ідентичність, тотожність, скептицизм.**

Як цитувати: Попова, Н., (2026). «Advice from a Caterpillar»: з обох боків гри. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Теорія культури і філософія науки»*, (73), 27-35. <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2026-73-03>

In cites: Popova, N., (2026). «Advice from a Caterpillar»: On Both Sides of the Mushroom. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Theory of Culture and Philosophy of Science*, (73), 27-35. <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2026-73-03> [In Ukrainian]

«Хто ти така?»

Синя Гусениця ставить це питання з тією рідкісною інтонацією, яка миттєво позбавляє співрозмовника ілюзії, ніби відповідь у нього взагалі була. Не як прохання представитися. Не як запрошення до розмови. І вже точно не як жест ввічливості. Радше як вимога пред'явити те, що людина зазвичай ретельно носить при собі, але майже ніколи не здатна показати: власне «я». Наче паспорт суб'єкта. Бажано чинний. До цього моменту Wonderland уже неодноразово демонстрував Алісі, наскільки крихкими є речі, які вважаються очевидними. Здоровий глузд поведився нестабільно, простір нехтував геометрією, тіло без попередження втрачало сталі пропорції, а мова зраджувала саме тоді, коли мала б рятувати. Проте саме тут під питання вперше потрапляє дещо фундаментальніше. Не те, що вона робить. Не те, як її називають інші. І навіть не те, як вона виглядає після чергового шматочка гриба. Під сумнів ставиться сама можливість відповісти на питання про те, ким вона є. І саме тут починається справжня проблема. Бо якщо придивитися уважніше, відповідь вислизає не лише від Аліси. Філософія

теж витратила на її пошуки чимало часу. Арістотель шукав субстанцію. Декарт – cogito. Локк – пам'ять. Юм шукав не менше за інших і мав незручність чесно повідомити, що на місці стійкого «я» виявив лише потік вражень. Гусениця, здається, одразу починала з того місця, на якому Юм закінчив. Синя Гусениця поводить так, ніби все їй давно відомо. Вона не допомагає. Не пояснює. Не пропонує жодних визначень і не поспішає рятувати співрозмовницю від інтелектуального дискомфорту. Що, слід визнати, дуже по-філософськи. Вона послідовно руйнує кожну відповідь, і розмова знову повертається до вихідної точки. Чим більше говорить Аліса, тим менш очевидним стає те, ким вона є. Класична метафізика в цей момент могла б нервово шукати примітки на полях.

П'ята глава *Alice's Adventures in Wonderland* постає герменевтичною лабораторією ідентичності. Керролл намалював ситуацію, у якій питання «хто я?» не отримує відповіді не тому, що відповідь ще не знайдена, а тому, що сама тотожність виявляється не результатом, а процесом; не об'єктом володіння, а режимом постійного перегляду [Ricoeur, 1981; Ricoeur, 1984–1988]. Це вже майже Піррон. Але до скептиків ми ще повернемося.

Актуальність цього дослідження починається саме там, де закінчується комфорт. Сучасний суб'єкт існує в режимі безперервного самоопису. Він складає автобіографії для резюме, конструює версії себе для соціальних мереж, адаптує власну історію під різні аудиторії та ролі. Людина дедалі частіше не просто має ідентичність. Вона змушена її виробляти. Щодня. Для різних ситуацій. Для різних аудиторій. І щоразу достатньо переконливо, аби в цю версію повірили і інші, і вона сама.

Історія філософії знає чимало спроб віднайти стійку підставу ідентичності. Проте жодна з них не зняла проблему. Сучасна гуманітаристика зробила інший хід: перестала шукати фундамент і звернула увагу на сам процес. Ідентичність дедалі частіше розуміється не як прихована сутність, яку потрібно відкрити, а як процес інтерпретації та переопису, що ніколи не завершується остаточно [Ricoeur, 1981; Ricoeur, 1984–1988]. Проблема лише в тому, що будь-яка розповідь має властивість змінюватися. А іноді ще й суперечити попередній версії автора. Тому п'ята глава *Wonderland* набуває несподіваної актуальності. Бо тут послідовно втрачають переконливість усі підстави, на які суб'єкт зазвичай спирається, коли намагається відповісти на питання про себе. Пам'ять відтворює не те. Тіло змінюється швидше, ніж ці зміни встигають увійти до розповіді про себе. Зовнішні визначення множаться й конфліктують між собою. Питання про ідентичність перетворюється на питання про межі самої можливості самоінтерпретації. І саме тут Синя Гусениця виявляється однією з найточніших фігур *Wonderland*. Вона не нав'язує Алісі готової категорії. Не вручає ярлик. Не поспішає стабілізувати кризу. Вона просто демонструє нестійкість будь-якої відповіді. І чекає.

Вона й досі курить.

І поки Аліса намагається зібрати себе до купи, є сенс уточнити, яким саме інструментарієм ми збираємося спостерігати за цим процесом.

Мета статті – дослідити п'яту главу *Alice's Adventures in Wonderland* як риторичну організацію невизначеності та показати, яким чином діалог Аліси й Синьої Гусениці послідовно підважує можливість остаточного самовизначення.

Завдання дослідження: простежити, яким чином питання «Хто ти така?» організовує проблемне поле діалогу та перетворює ідентичність на питання без очевидної відповіді; дослідити кризу метогодія як риторичного механізму підтримання самототожності та показати наслідки її порушення для самоопису суб'єкта; проаналізувати риторичні стратегії Синьої Гусениці, спрямовані на послідовне проблематизування будь-яких визначень, що претендують на остаточність; розглянути епізод із Горлицею як ситуацію конфлікту між самовизначенням і зовнішнім приписуванням ідентичності; окреслити функцію гриба як риторичної моделі неповного знання, у якій смисл виникає через необхідність самостійного добудовування відсутніх підстав.

Керролла досліджують давно і старанно. Настільки старанно, що іноді здається: ще трохи – і він буде повністю пояснений. Цього, на щастя, не сталося.

Риторична організація *Wonderland* описана з різних боків. Bulut і Almabrouk показали, що каламбури у Керролла є не декоративним елементом тексту, а одним із механізмів його смислотворення [Bulut, Almabrouk, 2020]. Kemp дослідив риторичні стратегії як спосіб одночасного виробництва і підважування порядку [Kemp, 2011]. Chadwick-Joshua вписала цикл про Алісу у меніппову традицію та риторичну культуру вікторіанської доби [Chadwick-Joshua, 1987]. Wollner проаналізувала феномен doubletalk – специфічної форми смислової нестабільності у *Wonderland* [Wollner, 2009]. Усі ці дослідження дозволяють побачити, як

функціонує мова Wonderland. Проте вони майже не ставлять питання про те, що ця мова робить із суб'єктом, який намагається за її допомогою визначити самого себе.

Одним із найвпливовіших філософських прочитань *Alice's Adventures in Wonderland* залишається інтерпретація Ж. Дельоза. Для нього Аліса постає фігурою становлення, а нонсенс виявляється особливим способом породження смислу через рух і зміщення поверхонь [Deleuze, 1990]. Це прочитання дозволяє побачити логіку змін, але майже не звертається до риторичних механізмів, за допомогою яких ці зміни переживаються і проговорюються.

Не менш важливими є герменевтичні підходи до проблеми ідентичності. П. Рікер розглядає особистість як результат постійного наративного конструювання та переосмислення власної історії [Ricoeur, 1981; Ricoeur, 1984-1988]. Проте суб'єкт Рікера вже має можливість розповідати про себе з певної дистанції. У п'ятій главі *Wonderland* така дистанція постійно вислизає. Аліса змушена інтерпретувати себе в момент, коли самі підстави цієї інтерпретації перебувають у стані безперервної зміни.

Скептична традиція – від Секста Емпірика до Юма – поставила під сумнів можливість остаточного самовизначення [Sextus Empiricus, 1933; Hume, 1978]. Проте у діалозі Аліси й Синьої Гусениці ця проблема постає не лише як предмет роздумів. Вона розгортається як риторична подія. Гусениця не описує неможливість остаточної відповіді. Вона послідовно виробляє її в самому процесі розмови.

Саме тут виявляється дослідницька лакуна. Питання про те, яким чином діалог у п'ятій главі функціонує як риторичний механізм проблематизації ідентичності, досі не ставало предметом спеціального аналізу. Недостатньо дослідженими залишаються роль питання «Хто ти така?», функціонування метогої в умовах нестабільності самототожності, а також значення пауз, повторів і мовних збоїв для виробництва невизначеності.

Риторика ідентичності у п'ятій главі залишається практично нерозробленою. Можливо, тому, що більшість дослідників приходили до Синьої Гусениці як до мудреця. Тоді як вона, цілком імовірно, є одним із найцікавіших риторів у всьому *Wonderland*.

Методологія. Ми читаємо п'яту главу *Alice's Adventures in Wonderland* як риторичний текст – не у сенсі «текст про риторику», а у сенсі «текст що сам є риторичною дією».

Основний інструмент – риторико-критичний аналіз діалогу. Це означає: не що говорить Гусениця – а як саме організоване її мовлення щоб унеможливити відповідь співрозмовниці. Питання, паузи, повтори, мовчання – все це розглядається як риторичні ходи а не просто сюжетні деталі.

Проблематологія Мейєра [Meyer, 1986] дозволяє побачити різницю між питанням що шукає відповідь і питанням що виробляє проблему. Гусениця працює виключно з другим типом.

Герменевтика Рікера [Ricoeur, 1981; Ricoeur, 1984-1988] входить туди де йдеться про метогої і наративну ідентичність – але не як рамка а як матеріал для зіткнення з риторичною практикою тексту.

Скептична традиція – Секст Емпірик [Sextus Empiricus, 1933] і Юм [Hume, 1978] – дає філософський контекст. Але не метод. Метод тут риторичний.

І нарешті – гриб. Інструкція Гусениці («з одного боку виростеш – з іншого зменшишся») аналізується як ентимема [Aristotle, 2010]: аргумент із прихованою передумовою і навмисно неповним висновком що змушує адресата добудовувати смисл самотійно. Це класична риторична фігура – але в контексті де сам смисл «правильного розміру» вже поставлений під сумнів.

Метод слідує за текстом. Не навпаки.

І. «Хто ти така?»: питання як риторична зброя

Гусениця не питає. Вона атакує. «Хто ти така?» – і Аліса вже програла. Не тому що не знає відповіді. А тому що питання влаштоване так що будь-яка відповідь буде неправильною ще до того як прозвучить. Це не запит на інформацію. Це риторична пастка – те що Мейєр назвав би проблематизацією у чистому вигляді: не питання про факти, а питання що робить сам факт відповіді підозрілим [Meyer, 1986].

Класична риторика вчила: знай аудиторію. Гусениця знає більше. Вона знає що аудиторія не знає себе. І будує на цій невизначеності весь діалог.

Аліса відповідає не на питання – вона відповідає на тиск питання. Починає розповідати про зміни. Про те якою була зранку. Це вже поразка: замість «я є» – «я була». Ідентичність переїхала у минулий час ще до того як розмова почалася. І тут Керролл робить те що сучасні алгоритми роблять щодня. Кожного разу коли ти заповнюєш анкету, оновлюєш профіль,

верифікуєш акаунт – система питає: «Хто ти?» І вимагає відповіді у форматі який вона сама визначила. Ти вписуєш ім'я – і вже не ти. Ти вписуєш роль – і вже функція. Питання не нейтральне. Питання завжди вже вирішило що ти маєш сказати. Гусениця винайшла цей механізм за сто п'ятдесят років до Google Forms. І якщо хтось думає, що це лише казка, варто згадати: бувають історичні моменти, коли питання «хто ти?» раптом приходить разом із документами, кордонами, реєстраціями, перевітками й необхідністю доводити власну тотожність у буквальному сенсі слова. У таких ситуаціях швидко з'ясовується, що жодна відповідь не є цілком достатньою. Бо питання влаштоване не лише для того, щоб отримати відповідь. Воно також виробляє нові питання, нові перевірки й нові сумніви.

Гусениця мовчить. Чекає. Аліса починає наступний раунд.

Саме так і працює риторична зброя: вона не вбиває. Вона змушує співрозмовника вбивати себе самотійно.

II. Меморія що зрадила: коли повторення стає різницею

Гусениця просить прочитати вірш. Здавалося б – проста перевірка. Але у Wonderland прості перевірки не існують.

Аліса пам'ятає вірш. Вона пам'ятає його структуру, ритм, логіку побудови. Але те що виходить – інше. Слова знайомі. Порядок приблизно той. Але зміст вислизнув кудись між пам'яттю і мовленням – і на його місці з'явилося щось нове. Щось чого вона не планувала говорити.

Це не амнезія. Амнезія була б простіше.

Це те що антична риторика називала кризою меморія – одного з п'яти канонів красномовства. Меморія мала забезпечувати не просто збереження тексту а його точне відтворення. Ритор який не може повторити – не ритор. Суб'єкт, який не може відтворити власну історію, ризикує втратити контроль над власною тотожністю [Aristotle, 2010].

Локк побудував на цьому цілу теорію особистісної тотожності [Locke, 1997]. Пам'ятаєш себе вчорашнього – ти той самий. Не пам'ятаєш – питання відкрите. Wonderland бере цю теорію і тихо ламає її об коліно. Аліса пам'ятає. Але пам'ять відтворює не те. Форма зберіглася – зміст мугував. Це майже Дерріда – але без Дерріда. Différance у дії: повторення що завжди вже є різницею.

І тут сучасність входить без стуку.

Ми живемо в епоху тотальної фіксації. Все записано. Все збережено. Фотографії дитинства у хмарі. Переписка за десять років у телефоні. Відео з будь-якого моменту. Здавалося б – ідеальна меморія. Локк був би задоволений. Але щось пішло не так. Бо виявилось що надлишок пам'яті не гарантує тотожності – він її розмиває. Людина дивиться на себе п'ятирічної давності і не впізнає. Перечитує власні пости і думає: хто це писав? Алгоритм підсовує спогади – і вони здаються чужими. Пам'ять є. Але continuity – ні.

А тепер додамо ще один шар. Війна – це теж криза меморія. Міста що існували – більше не існують. Вулиці, які існують одночасно у пам'яті й у втраті. Будинки, що залишилися лише у спогадах. Пам'ять продовжує відтворювати образи, але дедалі частіше відтворює те, що вже неможливо перевірити безпосередньою присутністю...

Аліса читає вірш і чує не те що хотіла сказати. Гусениця слухає. І каже: «Усе неправильно. Від початку й до кінця». Це не оцінка декламації. Це діагноз. Неправильним виявляється не вірш. Неправильною виявляється сама ідея що меморія може бути надійним свідком тотожності. Що достатньо пам'ятати – і ти залишишся собою. Wonderland каже: недостатньо.

І Гусениця навіть не здивована. Вона давно знала. Вона просто чекала поки Аліса перевірить це сама.

III. Гусениця як Піррон: демонтаж без будівництва

Сократ руйнував хибне знання заради істини. За будь-яким його діалогом маячить надія: десь попереду є правильна відповідь. Треба лише дійти.

Гусениця не має такої надії. І не робить вигляду що має.

Вона сидить. Курить. Розбирає кожну відповідь Аліси – і не пропонує нічого натомість. Не веде до знання. Не натякає на вихід. Не залишає навіть слідів у напрямку істини. Вона просто послідовно і без жодного роздратування демонструє: ця відповідь не працює. І ця. І ця теж.

Це не Сократ. Це Піррон [Sextus Empiricus, 1933]. Піррон вважав що про будь-яку річ можна сказати рівно протилежне – і обидва твердження будуть однаково обґрунтованими. Тому мудрець утримується від суджень. Епохе – підвішування. Не «я не знаю». А «питання не

має такого устрою щоб мати відповідь». Саме так поводить Гусениця. «Хто ти?» – не риторичне питання у сенсі «питання без відповіді». Це питання що демонструє неможливість відповіді через сам процес спроби відповісти. Кожен крок Аліси назустріч відповіді відкриває новий рівень невизначеності. Чим більше вона говорить – тим менш очевидним стає хто саме говорить.

Секст Емпірик [Sextus Empiricus, 1933] описував це як ізостенію – рівновагу аргументів. Два твердження рівної сили – і розум зупиняється. Не через слабкість. А через чесність. Аліса потрапляє саме в цю пастку. «Я знаю хто я була зранку» – але вже не та. «Я не змія» – але Горлиця каже інакше. «Я пам'ятаю вірш» – але відтворює щось інше. Кожна підстава для самовизначення виявляється рівно настільки ж вразливою як і її відсутність що дивним чином перегукується і з гумівським сумнівом щодо стійкого суб'єкта [Hume, 1978].

І Гусениця не зловтішається. Вона просто чекає. Бо Піррон теж не зловтішався. Діоген Лаертський розповідає: Піррон ходив вулицями не помічаючи возів і прірв – бо не мав підстав вважати одне небезпечнішим за інше. Учні ходили поруч і рятували його від падіння. Не тому що він був божевільним. А тому що послідовно відмовлявся від тих автоматичних суджень які більшість людей вважає очевидними. Гусениця теж послідовна. Три дюйми – прекрасний зріст. Аліса вважає це жахом – Гусениця не бачить підстав для такої оцінки. Не тому що вона жорстока. А тому що сама шкала «правильного розміру» здається їй підозрілою.

І тут – сучасність знову входить без стуку.

Ми живемо в епоху де питання «хто ти?» поставлене промислово. Соціальні мережі. Верифікації. Алгоритми що класифікують. ШІ що аналізує. Кожна система хоче знати хто ти – і пропонує власну форму для відповіді. Заповни профіль. Вибери категорію. Постав мітку. А тепер уяви Піррона з акаунтом в Instagram. Він би не заповнив біо. Не тому що лінився. А тому що будь-який опис себе у 150 символів – це вже насильство над складністю існування. Він би залишив поле порожнім. І алгоритм би запропонував йому рекламу медитаційних додатків.

Гусениця б зрозуміла.

Але є ще один вимір. Жорсткіший.

Війна теж ставить питання «хто ти?» – і вимагає відповіді негайно. І ця відповідь вирішує не що ти думаєш про себе – а що з тобою зроблять інші. Ідентичність тут перестає бути філософською проблемою і стає питанням виживання.

Гусениця може дозволити собі епохе. Може підвісити судження. Може курити і чекати. Не всі мають цю розкіш. І можливо саме тому філософія (як любив казати професор О.О. Мамалуй) така небезпечна? Вона правильна – але вона з позиції того хто сидить на грибі і нікуди не поспішає. Піррон теж міг дозволити собі не помічати возів – бо учні рятували його від падіння. Аліса рятує себе сама. Гусениця це знає. І все одно не допомагає.

Можливо – це і є найчесніша філософська позиція. Можливо – це жорстокість прикрита мудрістю. Wonderland не вирішує це питання. Він просто залишає його у повітрі – разом із димом люльки.

IV. Горлиця і довга шия: коли інший вирішує хто ти

Після Гусениці Аліса могла б видихнути. Криза ідентичності пройдена. Гриб отримано. Розмір більш-менш під контролем. Але Wonderland не дає видихнути. З'являється Горлиця – і все починається знову. Тільки тепер навпаки.

Гусениця підвішувала. Горлиця приколює. Гусениця демонтувала будь-яку відповідь. Горлиця має готову відповідь – і вона тебе не питала. Довга шия що рухається між деревами. Інтерес до яєць. Поява у кронах. Висновок миттєвий і остаточний: змія. Аліса заперечує. Горлицю це не цікавить. Бо класифікація вже відбулася – і аргументи суб'єкта не мають доступу до процесу що його класифікує. Це закрыта система. Вхід лише для ознак. Не для пояснень. Тут Керролл робить щось філігранне. Він показує два полюси однієї проблеми. Гусениця – це криза ідентичності зсередини. Горлиця – це насильство ідентичності ззовні. Між ними – Аліса. Яка не може визначити себе сама. І не може прийняти визначення інших.

Рікер називав це конфліктом між *idem* і *ipse* – між тотожністю як незмінною субстанцією і тотожністю як самістю що розповідає себе [Ricoeur, 1992; Ricoeur, 1984–1988]. Горлиця працює виключно з *idem*: є ознаки – є категорія. Крапка. Що *ipse* думає про себе – нерелевантно.

І тут сучасність знову входить. Цього разу – з грюкотом.

Алгоритм теж працює як Горлиця. Він бачить твою поведінку – і класифікує. Ти дивишся певні відео – ти такий. Ти купуєш певні речі – ти отакий. Ти живеш у певному місці

– ти ось такий. Твоя суб'єктивна версія себе алгоритму недоступна. Він бачить лише довгу шию між деревами. І він вже вирішив.

Але є ще жорсткіший приклад.

Війна працює як Горлиця у промисловому масштабі. Прізвище – категорія. Мова – категорія. Місце народження – категорія. Зовнішність – категорія. І жодне пояснення не має доступу до системи що тебе класифікує. Ти кажеш «я не змія» – система каже «довга шия». Кінець дискусії.

Аліса на це відповідає майже відчайдушно: «Але я людина!» Горлиця не заперечує. Вона просто не вважає це релевантним аргументом у контексті довгої шиї і яєць. І тут – найбільшій місце глави. Аліса вперше намагається визначити себе не позитивно, а негативно. Не «я є» – а «я не є». Це мінімальна форма самовизначення. Останній притулок суб'єкта якого витіснили з усіх позитивних визначень. І навіть це не працює. Бо Горлиця не сперечається про те чим ти є. Вона просто продовжує бачити те що бачить [Wittgenstein, 2009]. А те що бачить – переконливіше за будь-який самоопис.

Скептична традиція казала: утримайся від судження. Піррон казав: зупинись. Горлиця – антипиррон. Вона ніколи не зупиняється. Вона вже знає. І ця впевненість страшніша за будь-який сумнів.

Між Гусеницею що руйнує відповіді і Горлицею що нав'язує свої – Аліса виявляє те що філософія ідентичності довго намагалася не помічати: суб'єкт не є господарем власного визначення. Він лише один із голосів у суперечці – і далеко не найгучніший [Ricoeur, 1981].

Гусениця це знала. Тому і не допомагала.

Горлиця це знає. Тому і не слухає.

А Аліса – стоїть між ними. З довгою шиєю. І намагається пояснити що вона людина.

Wonderland слухає. І мовчить.

V. «Риторика гриба»: знання через неповноту

Гусениця йде. Але перед тим робить останній хід. «З одного боку виростеш. З іншого зменшишся». І все. Більше нічого. Аліса стоїть з грибом у руках і намагається зрозуміти: якого боку? Гриб круглий. У круглого гриба немає боків у тому сенсі в якому є боки у прямокутника. Інструкція технічно правильна – і практично марна. Або ні? Бо виявляється що Аліса таки розбирається. Методом спроб. Методом помилок. Методом власного тіла що то впирається у стелю то майже зникає у траві. Гусениця дала неповне знання – і це було правильне рішення. У класичній риторикі це називається ентимема [Aristotle, 2010]. Силогізм з прихованою передумовою. Аргумент де одна частина навмисно не вимовляється – бо аудиторія має добудувати її сама. І в момент добудовування – присвоїти. Зробити своїм. Арістотель розглядав ентимему як найефективнішу форму риторичного доведення саме тому, що частина аргументу залишається невисловленою і має бути добудована самим слухачем [Aristotle, 2010]. Тому вона залучає. Слухач що добудував аргумент сам – переконаний вдвічі сильніше ніж той кому аргумент вручили готовим.

Гусениця це знала. Звісно. Вона могла сказати: «взьми лівий бік щоб вирости і правий щоб зменшитися». Але тоді Аліса отримала б інструкцію. Зовнішнє знання. Чуже. Натомість вона отримала задачу. І вирішила її тілом. І ось тут – парадокс! – що варто зупинитися. Гусениця що весь діалог демонтувала будь-яку відповідь – наприкінці дала інструмент. Неповний. Але справжній. Піррон що підвішував судження – раптом вчинив прагматично. Скептик що не вірив у можливість остаточного знання – передав знання через неповноту. Чому? Можливо тому що повне знання про ідентичність неможливе – а часткове необхідне для виживання. Не можна знати хто ти остаточно. Але треба вміти регулювати власний розмір у світі що постійно змінює масштаб.

І знову – сучасність.

Ми живемо в епоху інформаційного перевантаження. Даних більше ніж будь-коли. Відповідей більше ніж питань. Але цікаво: чим більше інформації – тим менше розуміння. Чим більше дзеркал – тим важче впізнати себе.

Ми щодня виробляємо тони тексту, пояснень і відповідей. Але найчесніше, що може зробити будь-який інтелект – штучний чи людський, – це іноді зупинитися і залишити простір для самостійного добудовування смислу. І дати неповну відповідь. Таку що змушує співрозмовника думати далі самостійно.

Гусениця це вміє. Ми намагаємося...

А війна – навпаки. Війна дає повні відповіді. Категоричні. Без прихованих передумов. Без простору для добудовування. Свій – чужий. Так – ні. Живий – мертвий. Ентимема тут

неможлива бо немає часу на те щоб аудиторія думала сама.

І саме тому мистецтво неповного знання – таке важливе. Саме тому Гусениця, що могла сказати все, каже менше. Бо знає: те що людина відкриває сама – залишається з нею. А те що їй вручають готовим – можна відібрати.

Ідентичність не вручають. Її добудовують. З того що є. З обох боків гриба. Методом власного тіла що помиляється і росте і зменшується і знову шукає правильний розмір.

Гусениця пішла.

Гриб залишився.

І це – найщедріший педагогічний жест у всьому Wonderland.

Висновки. Або: що залишається після гриба

П'ята глава Alice's Adventures in Wonderland не вирішує проблему ідентичності. Вона робить щось значно чесніше: показує що проблема влаштована так що вирішення принципово неможливе – і саме тому продуктивне.

Гусениця виявилася ритором. Не мудрецем що знає істину. Не педагогом що передає знання. А ритором що організовує простір невизначеності так точно і так методично що співрозмовник сам починає бачити те чого не бачив.

Питання «Хто ти?» – риторична зброя що унеможлиблює відповідь до її виголошення. Memoria що зраджує – не вада пам'яті а симптом того що тотожність не зберігається а постійно відтворюється. І щоразу трохи інакше. Гусениця як Піррон – не руйнує заради руйнування. Вона демонтує ілюзію остаточності. Бо лише після демонтажу людина може почати будувати щось справжнє – нехай тимчасове нехай хитке нехай потребує постійного перегляду. Горлиця повертає те що Гусениця відібрала – примусову категорію. І цим завершує коло: ідентичність існує між двома насильствами. Зовнішнім що нав'язує. І внутрішнім що не може остаточно визначити. І гриб – найщедріший жест тексту. Неповна інструкція що змушує діяти. Ентимема у чистому вигляді: добудуй сам – і це стане твоїм.

Може тому ми зупиняємо поки наш проєкт саме тут. Не тому, що тема вичерпана. А тому що хороший проєкт не дає відповіді. Він намічає питання – і залишає їх у голові читача як той гриб у руках Аліси. З обох боків. І кожен сам розбереться що де.

Попереду ще стільки всього! Чеширський Кіт що існує як посмішка без тіла – і що це означає для онтології присутності в епоху цифрових аватарів. Капелюшник і Засець на Безумному Чаюванні – де час зламався і всі застрягли в одному моменті – і хіба це не точний опис травматичної пам'яті? Королева що кричить «спочатку вирок потім докази» – і хто з нас не впізнає цю логіку з новин останніх років? Wonderland не закінчується. Він триває.

Ми продовжимо – бо ми з Харкова. А це означає, що кожен текст пишеться з усвідомленням того, що він може виявитися останнім. Або передостаннім. Це не скарга. Це просто умови задачі.

Харків – місто, де філософія не розкіш, а необхідність. Де абсурд Wonderland часом здається менш абсурдним за ранкові новини.

Але якщо не зможемо ми – продовжить ви. Беріть Керролла. Читайте його як філософський текст, а не як казку. Шукайте місця, де нонсенс виявляється точнішим за серйозність.

Гусениця все ще сидить на грибі.

Курий.

Чекає.

Питання залишається відкритим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Aristotle. (2010). *Rhetoric* (W. R. Roberts, Trans.). Cosimo Classics (Original work written c. 350 BCE)
2. Bulut, T., & Altabrouk, N. (2020). The functions of puns in “Alice’s Adventures in Wonderland”. *The Reading Matrix: An International Online Journal*, 20(1), 172–185. <https://www.readingmatrix.com/files/22-gb5e5b35.pdf>
3. Carroll, L. (2009). *Alice’s adventures in Wonderland and Through the looking-glass*. Oxford University Press.
4. Chadwick-Joshua, J. (1987). “Alice’s Adventures in Wonderland” and “Through the Looking-

- Glass”: A Menippean assessment and rhetorical analysis of Carroll’s Alice books [Doctoral dissertation, Texas Woman’s University]. Texas Woman’s University Repository. <https://twu-ir.tdl.org/items/cd077302-049b-4086-ba66-4f3fed9aa7ae>
5. Deleuze, G. (1990). *The logic of sense* (M. Lester & C. Stivale, Trans.). Columbia University Press.
6. Gadamer, H.-G. (2004). *Truth and method* (2nd rev. ed., J. Weinsheimer & D. G. Marshall, Trans.). Continuum.
7. Heidegger, M. (1995). *The fundamental concepts of metaphysics: World, finitude, solitude* (W. McNeill & N. Walker, Trans.). Indiana University Press.
8. Hume, D. (1978). *A treatise of human nature*. Oxford University Press. (Original work published 1739)
9. Kemp, M. F. (2011). *Carrollian language arts & rhetoric: Dodgson’s quest for order* [Master’s thesis, University of Tennessee at Chattanooga]. UTC Scholar. <https://scholar.utc.edu/theses/39/>
10. Locke, J. (1997). *An essay concerning human understanding*. Penguin Books. (Original work published 1689)
11. Merleau-Ponty, M. (1962). *Phenomenology of perception* (C. Smith, Trans.). Routledge.
12. Meyer, M. (1986). *Problématique: Philosophie, science et langage*. Presses Universitaires de France.
13. Nietzsche, F. (1961). *Thus spoke Zarathustra* (R. J. Hollingdale, Trans.). Penguin Books.
14. Ricoeur, P. (1981). *Hermeneutics and the human sciences: Essays on language, action and interpretation* (J. B. Thompson, Ed. & Trans.). Cambridge University Press.
15. Ricoeur, P. (1984–1988). *Time and narrative* (Vols. 1–3, K. McLaughlin & D. Pellauer, Trans.). University of Chicago Press.
16. Roversi, C., Ubertone, M., Villani, C., d’Ascenzo, S., & Lugli, L. (2023). Alice in Wonderland: Experimental jurisprudence on the internal point of view. *Jurisprudence: An International Journal of Legal and Political Thought*, 14(2), 143–170. <https://doi.org/10.1080/20403313.2022.2109884>
17. Sextus Empiricus. (1933). *Outlines of pyrrhonism* (R. G. Bury, Trans.). Harvard University Press. (Original work published ca. 200 CE)
18. Sfetcu, N. (2025). Alice’s Adventures in Wonderland – Philosophical perspectives. *Index Academic*, 1, 1–11. <https://doi.org/10.58679/IA55823>
19. Wittgenstein, L. (2009). *Philosophical investigations* (Rev. 4th ed., G. E. M. Anscombe, P. M. S. Hacker, & J. Schulte, Trans.). Wiley-Blackwell.
20. Wollner, A. (2009). Doubletalk in Alice in Wonderland. *The Victorian Web*. <https://victorianweb.org/authors/carroll/woolner8.html> (Original work written 2004)

Стаття надійшла до редакції 20.01.2026
Стаття рекомендована до друку 18.04.2026

Переглянуто 22.02.2026
Опубліковано 25.05.2026

Nataliia V. Popova, PhD In Philosophy, Associate Professor of the Department of Theoretical and Practical Philosophy named after Professor Y.B. Shad, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq. 4, Kharkiv, 61022, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8168-1017>

«ADVICE FROM A CATERPILLAR»: ON BOTH SIDES OF THE MUSHROOM

The article is devoted to investigating the rhetorical mechanisms behind the problematization of personal identity. The underlying premise of the study is that the question of identity does not necessarily function as a means of acquiring knowledge about the subject. In certain discursive situations, it may perform the opposite function: subverting the foundations of self-determination, shifting identity into a mode of continuous revision, and generating a space of uncertainty within which any answer proves temporary and fundamentally incomplete.

The study examines the relationship between rhetoric, skepticism, and practices of self-description. Particular attention is paid to how memory, embodiment, and speech—traditionally regarded as the foundations of personal identity—can become sources of its problematization. It is shown that self-identity emerges not as a finished state or a hidden essence, but as a process of interpretation that is constantly renewed within situations of communicative interaction.

The methodological framework of the work is based on a combination of rhetorico-critical analysis, a hermeneutic approach, and problematology. The theoretical context is informed by the concept of narrative identity, the skeptical tradition, and contemporary research into the rhetorical nature of self-determination. Special emphasis is placed on analyzing the question as an independent philosophical event capable of not.

only opening up possibilities for a response but also demonstrating the limits of any definitive definition

It is argued that uncertainty in matters of identity is not a consequence of a lack of information, but a structural characteristic of the process of self-understanding itself. In this context, rhetoric appears not as an auxiliary means of representing philosophical ideas, but as a mode of their direct production. Such an approach allows identity to be viewed not as an object of cognition, but as an open process unfolding between the attempt at self-determination and the impossibility of its final completion.

Keywords: **rhetoric, identity, self-sameness, skepticism.**

The article was received by the editors 20.01.2026

The article is recommended for printing 18.04.2026

The article was revised 22.02.2026

This article published 25.05.2026